ILLUSTRATION: pixabay.com

Blodlaborationer i skolan?

TEXT: Ammie Berglund, Bioresurs

Att bestämma sin egen blodgrupp, titta på blodceller i mikroskop eller mäta blodsocker är intressant. Men det pedagogiska värdet med blodlaborationer måste vägas mot riskerna.

För minderåriga elever är det enligt Arbetsmiljöverket förbjudet med arbetsuppgifter som innebär risk för kontakt med smittämnen i riskklass 3.[1] Samtidigt skriver myndigheten i en vägledning om minderårigas arbetsmiljö att: ”Även om det inte finns ett absolut förbud mot att laborera med blod i skolan kan det vara olämpligt om det inte rör sig om en yrkesutbildning”.[2] Bioresurs har varit i kontakt med sakkunniga inom smittrisker på Arbetsmiljöverket för att få en uppdatering om vad som gäller. Myndigheten har utrett händelser med blodtestning i grundskolan och menar att blodlaborationer inte ska förekomma där. Bioresurs följdfråga om vad som gäller för gymnasiet hanteras nu av Arbetsmiljöverkets jurister.

Myndiga elever som inte omfattas av föreskrifterna för minderårigas arbetsmiljö kan genomföra blodlaborationer, förutsatt att riskbedömning gjorts och skyddsåtgärder finns, vilket kräver kunskaper om smittämnen och smittspridning samt erfarenhet av laborativt arbete tillsammans med elever.

Först och främst finns risk för blodsmitta med tre virus som alla tillhör riskklass 3 och omfattas av Smittskyddslagen (2004:168): hepatit B, hepatit C och HIV. Troligen är mindre än en procent av befolkningen smittbärare, men mörkertalet är svårbedömt. Allt blod ska därför betraktas som smittsamt. Vid olyckor (näsblod, skärskador) ska all skolpersonal ha kunskap om blodsmitta och rutiner finnas på plats (exempelvis handskar vid blodkontakt, torka blod med engångsmaterial, lägga i plastpåsar i brännbart avfall). I regel är det ingen risk för blodsmitta om blod landar på intakt hud (tvätta med vatten och desinfektionsmedel), men däremot om man har sår. Vid blodlaborationer finns bland annat en risk att stickverktyg används på felaktiga sätt och att annat material som varit i kontakt med blod orsakar risk för smittöverföring (exempelvis kan skärskador från objektsglas/täckglas uppstå).

Läs mer om risker och skyddsåtgärder på Bioresurs webbplats, se *Säkerhet* under *Övrigt*.

Förutom smittrisk finns integritetsproblematik. I ett fall som utretts har en lärare insisterat på att alla ska utföra en blodlaboration och därmed tvingat en elev att berätta om sin smitta. Ingen ska behöva göra det så länge det inte inträffat en riskincidens. Läraren bröt mot Smittskyddslagen, förmodligen på grund av okunskap. Blodgruppsbestämning kan också vara sårbart, då det kan leda till frågor om släktskapsförhållanden.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd är styrande för arbetsmiljöarbetet, men en region, kommun eller skola kan bestämma hårdare regler. Bioresurs har tagit kontakt med smittskyddet i landets regioner för att få bild av läget. De flesta hänvisar bara till Arbetsmiljöverkets föreskrifter och huvudmannens ansvar för riskbedömning och åtgärder för att förhindra blodsmitta (Norrbotten, Dalarna, Kronoberg, Västra Götaland, Jönköping). Några regioner (exempelvis Värmland, Örebro) lägger till att eleverna bara bör sticka sig själva. Vissa regioner avråder tydligt från blodlaborationer i skolan (Stockholm, Västernorrland, Östergötland, Kalmar, Gotland). Ett argument är att skolan inte ska skapa riskmiljöer i onödan.

Från den 1 januari 2025 gäller Arbetsmiljöverkets nya regelstruktur och nu arbetar man med att förtydliga texter till webbplatsen. Sakinnehållet i ursprungsföreskrifterna har egentligen inte förändrats, men tolkningar och förtydliganden är att vänta, vilket vi på Bioresurs kommer följa upp under 2024, då vi också planerar att genomföra fortbildningsinsatser med fokus på riskbedömning och säkerhet för laborationer i biologi.

SMITTFRIA BLODUPPGIFTER

Testa *Blood typing game* (svensk version kommer 2024): educationalgames.nobelprize.org/educational/medicine/bloodtypinggame

Beställ färdiga kit för blodgruppsbestämning med syntetiskt blod (via exempelvis Sagitta, Heraco och VWR).

Simulera blodgruppsbestämning för fyra personer: www.sciencefromscientists.org/game/bloodtype.html

Jobba med jämförande statistik i databasen geblod.nu. Se instruktioner på Bioresurs webbplats.

1. Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, kapitel 8, Bilaga 2

2. Om minderårigas arbetsmiljö - en vägledning till föreskrifterna AFS 2012:3 (H453)

Båda dokumenten finns på på www.av.se.